

ДА КУЦНЕМ У ДРВО...
ЕТНОЛИНГВИСТИЧКИ ПРИСТУП ПРОУЧАВАЊУ
ЛЕКСЕМЕ ДРВО

*О све што прође вечност једна бива.
Сен која беше дрво траје.
(Бранко Миљковић)*

Рад се бави анализом лексеме *дрво* – њеним значењима у речницима косовско-ресавског и призренско-тимочког дијалекатског подручја. Посебна пажња усмерена је на семантичко-творбене низове у чијем стварању лексема *дрво* учествује, са циљем откривања односа између језика и културе, материјалне и духовне, као и реконструкције елемената наивне слике света српског народа, традиционалне и савремене. Ради постизања таквог циља, поред основних речничких јединица, анализирани су поједини синтагматски спојеви, фразеологизми и пословице.

Кључне речи: дрво, дијалекатска лексика, призренско-тимочки и косовско-ресавски народни говори, семантичко-творбени низови, изрази и фразеологизми

I

Дрво је један од основних елемената традиционалне слике света, у оквиру које се обликују различите просторне и временске представе. Оно је дугогодишња биљка, и то она за коју се везују одређене митолошке и обредне функције, односно – јавља се као митопотска пројекција универзума, те се дрво у фолклору маркира као центар света (СМ 2001: 161).

Фрејзер истиче да је „у очима примитивног човека цео свет жив, па ни дрвеће и биљке у том погледу нису изузетак. Он мисли да они имају душу

---

* aleksandar.novakovic@filfak.ni.ac.rs

** Рад је написан под менторством проф. др Софије Милорадовић, као семинарски рад у оквиру Докторских академских студија на Филозофском факултету Универзитета у Нишу, те јој се аутор овом приликом искрено захваљује на пруженој подршци и стручној помоћи.

сличну његовој, па тако поступа с њим” (ФРЕЈЗЕР 2003: 123). Словенско паганство носило је у себи одређена аниматска веровања (тј. убеђеност да је у природи све живо – *и камен, и ватра, и дрво, и гром* и сл.). Оваква веровања својствена су раним етапама религијског развитка (СМ 2001: XIII). Према тим веровањима, дрво је универзални медијатор, посредством кога човек доспева у људски свет и напушта га, пресељава се на небо, у онострани свет, или на *онај* свет. „Посматрано из такве перспективе, дрво фигурира као објект који има душу или као објект у коме је нека душа настањена” (в. више о овоме у БАНДИЋ 2004: 52–57). Потом, када је реч о вези народне религије са хришћанством, треба имати у виду и следеће: „Култ дрвета и биљака једини је од старих култова са којим се црква, нарочито православна, брзо и безусловно измирила, тако да он данас у њој има нарочито своје место и своју симболику” (ЧАЈКАНОВИЋ 1973: 7).

Постојање култа дрвећа и магичних биљака почива на веровању народа да је бесмртност могућа. Уверење „да се еликсир живота налази у тајанственој снази светих дрвета и магичних биљака” јесте темељ на коме почива целокупна религија дрвећа и биљака (ЧАЈКАНОВИЋ 1973: 13).

II

У уобличавању традиционалне слике света, дрво је један од основних ентитета. „Оса света¹ која повезује горње и доње делове представља се објектима који стреме ка небу. Дрво са својим вечитим или обнављајућим зеленилом представља сам живот, али уз напомену да постоји више архетипских значења дрвета у фолклору Словена, односно постојање више типова који се срећу и у фолклору других народа – дрвета плодности, дрвета знања, дрвета живота или дрвета смрти” (АЈДАЧИЋ 1996). Дрвета плодности, знања, живота и смрти поседују скривене животне принципе, демоне вегетације. Сваки ритуал који се у вези са њима изводи има за циљ да пробуди и појача плодност и животну снагу, или да је пак уништи. Бандић истиче да дрво може помоћи човеку у невољи, али да му исто тако може нанети и неко зло (БАНДИЋ 2004: 52–57).²

Тако је, на пример, дрво у блиској вези са здрављем и дуговечношћу (древношћу). Скок истиче да се лексема *дрво* може довести у везу са лексемом *древан*, а као доказ наводи изреку у којој се „пањ често употребљава као метафора за старост”: *Кад се упали стари пањ* (у љубавном говору) (СКОК 1971: 434). Уз то, он лексему *здравље* доводи у везу и са лексемом *дрво*, полазећи од прасловенске речи **drav-*, односно њене варијанте **dorv-* (СКОК

¹ „У митологији биља посебна улога припада дрвећу које се према опозицији ниско/високо сврстава у дрвеће високог раста које повезује земаљску и небеску сферу; захваљујући свом статичном положају и усправном расту представља замишљену осу света” (МРШЕВИЋ 1997: 134).

² Чајкановић дрвета дели на две категорије – на добра и зла дрвета, или – како су их делили још стари народи, Грци и Римљани – на „дрвета срећна и несрећна” (ЧАЈКАНОВИЋ 1973: 7).

1971: 646). Веза *дрвета* и *здравља* са индоевропским кореном **dereu-* остварује се преко једне његове семеме – *тврдоће*, а садржи значења *стари*, *тешки* и *окорели*. Везивање семантике дрвета за здравље препознаје се у сачуваном обичају куцања у дрво и у традиционалним представама о дрењу.³

Посебно место међу божанским дрветима припада *запису*⁴, под којим се чине молитве, приносе жртве, у који се урезује крст који се сваке године обнавља и на који се прикуцава икона (ЧАЈКАНОВИЋ 1973). Запис се истиче својом величином и обично је то храст, брест, буква, крушка или леска. Налази се на граници села или на теренима који припадају селу. „Доживљава се као локална светиња: ту се није смело заспати, ни вршити нужда, сећи дрво, ломити или сакупљати гране, кидати плодове, пети се на запис. Месна предања говоре о несрећама које су се догађале људима (често иноверцима) који су прекршили забране и покушали да посеку, запале или продају стари запис” (СМ 2001: 189).

Уз запис, *бадњак* заузима високо место у групи божанских дрвета. Код православних Срба постоји традиција налагања бадњака уочи Божића. Бадњак се сматра демоном растиња који доноси плодност (СМР 1998: 21). Чајкановић га посматра као персонализован ентитет коме се приносе жртве и упућују молитве (према ЈОВАНОВИЋ 1999: 24). Бадњаку се приноси жртва у виду биљних плодова или приликом његовог уношења у кућу, на тај начин што бадњак и лице које га уноси укућани посипају пшеницом (СМР 1998: 21). Није случајно да се за бадњак најчешће сече храст, ређе буква, клен и леска, и то дрво висине човека или нешто више од њега (СМ 2001: 14), односно дрво са божанском снагом, при чему дух плодности треба да донесе благодети дому у коме се њиме чара по ватри. Тиме се изражава жеља за срећом, плодношћу и напретком. Према Чајкановићевом објашњењу, „спаљивање бадњака представљало би спаљивање самог божанства, које на тај начин умире и поново се рађа”, док други научници сматрају да би спаљивање бадњака значило „помоћ младом сунцу у доба зимске краткодневице или пак спаљивање самог духа биља у ватри која представља сунце, како би се на тај начин мађијским путем постигло да растиње добије довољно сунца, од којег уопште зависи живот, плодност и обиље” (према СМР 1998: 22).

„Предмет поштовања или страха није увек било само велико или необично дрвеће. Да би неко дрво постало седиште или стециште натприродних сила, није било неопходно да се издваја неком својом специфичношћу. Довољно је било да припада одређеној врсти” (БАНДИЋ 2004: 52–57). Дрвета са божанском или демонском снагом има много – *храст*,

³ Фрејзер у својој књизи *Златна грана* говори о принципима преносне (контактне) магије, при чему додир са натприродним бићима или њиховим стаништима чини да се њихова моћ пренесе на човека (ФРЕЈЗЕР 2003: 48–55).

⁴ У *Тимочком дијалекатском речнику*, Јакша Динић бележи синтагму *мирово дрво*, која означава ’освећено дрво у које је стављено свето миро’ (ДИНИЋ 2008).

липа, леска, врба, глог. Леска би припадала дрветима прве категорије – лескина шибљика има изванредну магичну снагу; таква магична шибљика може испунити сваку жељу или убити ђавола. У неким крајевима Србије лесковина се сматра „благословеним дрветом” (СМР 1998: 207). *Липа* је свето дрво свих Словена, док је *храст* у старим индоевропским религијама познато дрво бога громовника. Код Срба се храст по правилу узима за бадњаке и за записе. *Глог* има магијску моћ у заштити од вампира и злих демона. Вук Стеф. Карацић у своме *Рјечнику* детаљно описује ритуал убијања вукодлака помоћу *глоговог коца*, уз објашњење да се „вукодлаци само глогова коца боје” (СРПСКИ РЈЕЧНИК 1969: 79). *Врба*, према народном веровању, има магичне моћи доношења доброг здравља и напретка (ЧАЈКАНОВИЋ 1973: 8). У раду *Врба – посредник између оног и овог света*, Мирјам Менцеј врбу посматра као додирну тачку између света живих и света мртвих (МЕНЦЕЈ 1996).

Са друге стране, човек из народа је веома избегавао тзв. *сеновито дрвеће*. *Сеновито дрво* је, према народном веровању, прожето неком опасном силом. Њиме се сматрало оно дрво које се издвајало својим изгледом, величином и положајем. Веровало се да у његовој близини бораве виле, па је, сходно томе, и називано вилинским или самовилским дрветом. Обично је такво дрвеће било табуисано, тј. окружено разноврсним забранама, а о лицима која су их прекршила стварале су се различите приче и анедоте (БАНДИЋ 2004).

Предмет овог рада јесте представљање семантичко-творбених деривата основне лексеме *дрво* и њихова сведена анализа, са циљем да се допринесе реконструкцији значајних елемената наивне слике света српског народа – традиционалне и модерне, а на основу грађе похрањене у дијалекатским речницима који се везују за призренско-тимочку и косовско-ресавску дијалекатску област.

Грађа је издвојена из дванаест српских дијалекатских речника: *Речника косовско-метохијског дијалекта* Глише Елезовића, *Речника говора северне Метохије* Милете Букумирића, *Речника говора југа Србије* Момчила Златановића, *Речника тимочког говора* и *Тимочког дијалекатског речника* Јакше Динића, *Речника заплањског говора* Видоја Цветановића, *Речника пиротског говора* Драгољуба Златковића, *Црнотравског речника* Радосава Стојановића, *Речника говора јабланичког краја* Радмиле Жугић, *Речника народног говора у Црној Реци* Миодрага Марковића, *Речника пиротског говора* Новице Живковића, *Речника лесковачког говора* Бранислава Митровића. Ради посебних појашњења и истицања одређених занимљивих детаља коришћени су и речници савременог српског књижевног језика: *Речник српскога језика* Матице српске, затим *Рјечник* Вука Стеф. Карацића и *Фразеолошки речник* Ђорђа Оташевића. Дакле, грађу за овај рад чине све лексеме и конструкције мотивисане именицом *дрво* које смо пронашли у наведеним дијалекатским речницима, уз напомену да смо из тих речника преузели оригиналне значењске дефиниције дате уз речничке одреднице.

III

❖ Семантичко-творбени приступ обимној грађи подразумева груписање издвојених лексичких јединица према одређеним семантичким и творбеним критеријумима. Разврставање лексичких јединица мотивисаних речју *дрво* на одређене групе лексема са сродном семантиком омогућава њихово подробније сагледавање и извођење одређених закључака. Из коришћене се грађе, у вези са лексемом *дрво* може издвојити већи број семантичко-творбених низова.

❖ Први семантичко-творбени низ обухвата предмете настале од дрвета различитим начинима обраде.

Грађа:

„дрвце” ’орнаментни мотив на двоупређним чарапама’ (ДИНИЋ 1988)

дрвенарија ’дрвени делови запрежних кола’ – *Кòла стàра прèко двàјез гòдина и нèсàм и[м] мèњàо дрвенàрију* (Г). – *Бèу му кòла пропàла, нèма нйшита о[д] дрвенàрије* (Бр) (БУКУМИРИЋ 2012)

дрвендије ’дрвенарија’: *Он се у свè дрвендије разбìра* (ЗЛАТКОВИЋ 2014)

дрвена паница ’изр. дубока дрвена здела’: *Кадà сам бил детè, кýсали смо из дрвену паницу* (Дој.) (ЗЛАТКОВИЋ 2014)

дрвеница ’попречна летвица на самару’ (Дреновац) (ЗЛАТАНОВИЋ 1998)

дрвендор ’дрвенарија’: *Продàва дрвендор на пíјац* (ЗЛАТКОВИЋ 2014)

дрвенија ’зб. дрвни намештај, грађа; дрвенарија’: *Дрвенија на кућу ти-е àрна* (СТОЈАНОВИЋ 2010)

дрвеница (Пећ) ’ж. самарцијски израз, зове се тако дрвени део самара без стеље и осталог’ (ЕЛЕЗОВИЋ 1932)

дрвеница ’део самара’: *Самàр íма дрвеницу и облýк* (ЗЛАТКОВИЋ 2014)

дрвеница ’потпуно дрвена кола’ – *Пре се правíле дрвенице, желèзо не имàло* (МИТРОВИЋ 1992).

дрвенице ’дрвена кола’: *Одàвно су скòро свà кòла билà дрвенице, и осовíне су и билè дрвене* (МАРКОВИЋ 1986).

дрвењак ’нанула’: *Носíмо дрвењаци у рàтат* (ЗЛАТКОВИЋ 2014)

дрвењаци ’обућа са ђоном од дрвета, а одозго је кожа или јака тканина’: *Под онýј окопàцију кýј нè имàл опњци обувàл се у дрвењаци* (ДИНИЋ 2008)

дрвењаци 1. ’обућа од дрвета’: *Не мòгу да вучèм овíја дрвењаци, утепàше ми нòге.* 2. ’неудобна обућа’: *Íдем с овèј ципуле ко на дрвењаци* (СТОЈАНОВИЋ 2010)

дрвник 'дебља клада на којој се цепају и секу дрва (Ратаје – Крмољ)' (ЗЛАТАНОВИЋ 2011)

дрводéљштина 'прозори и врата (за кућу у изградњи)': *Понéки умé сáм да си направí дрводéљштину, на кад гради кућу, нéма да мисли да плаћа дрúгому* (МАРКОВИЋ 1986)

дрвца 'снопић кратких пругића од врбе за бројање и рачунање ученика у основној школи': *Ми смо ода́вно бројéње и рачу́н у шко́лу учи́ли на дрвца* (МАРКОВИЋ 1986).

дрвце (мн. дрвцетíја) 4. 'оса око које се окреће цевка у совелки': *Напра́и ми дрвцетíја за совéлке* (СТОЈАНОВИЋ 2010)

дрвце '1. орнаментни мотив на двопређеним чарапама', '2. фиг. мушки полни орган': *Бьш ме боли дрвце́* (ДИНИЋ 2008).

Све побројане именице означавају предмете направљене, израђене од дрвета, те је стога *дрво* мотивна реч за стварање читаве ове групе речи. Пажњу ваља обратити на именицу *дрвења́к* (ЗЛАТКОВИЋ 2011), којом се означава врста обуће (*нануле*), док се иста именица на подручју Тимока и Врања употребљава за именовање врсте крушке, где тврдоћа дрвета представља основ за именовање. Представа о тој особини лепо се очитује у примеру: *Дрвењача ... није за јело јер је дрвенаста као келераба на суши* (РСКЈ 1990). Такође, у *Црнотравском речнику* лексема *дрвењаци* означава део тела – ноге: *Заболеше ме дрвењаци од одење* (СТОЈАНОВИЋ 2010), док се иста лексема на простору Црне Траве и Тимока користи за именовање врсте (неудобне) обуће (СТОЈАНОВИЋ 2010; ДИНИЋ 2008).

У *Вуковом рјечнику* посебно место међу лексемама којима се означавају предмети направљени од дрвета припада *дрвењачи* (СРПСКИ РЈЕЧНИК 1969). У питању је врста чаше за коју није нађена потврда у дијалекатским речницима са косовско-ресавског и призренско-тимочког говорног подручја.

- ❖ Други семантичко-творбени низ везује се за именовање особа које предузимају одређене радње у вези са дрвном грађом.

Грађа:

дрвар '1. онај који у шуми сече дрва за огрев': *Наи́јат дрвар га јо́и нéма íс планинат*; '2. онај који продаје дрва на пијаци': *Код нас су ночевáли дрварí из Репу́шницу и Дејáновци, кьд вéчером стíгну, јутре за на ни́јац* (ДИНИЋ 2008)

дрвар 'онај који бере дрва за огрев' – *Отóше дрварí у Тврди брэг да обáљају бýке* (СТОЈАНОВИЋ 2010)

дрв́ар 1. 'дрвосеча': *Били́ смо дьње дрваре́ сас коми́ју ми*. 2. 'превозник и продавац огревног или техничког дрвета': *Дрв́аре доведу́ дрва́ на суботу* (ЗЛАТКОВИЋ 2014)

дрв́арка 'жена која сакупља суварке по шуми и на леђима их носи кући': *Дрв́арће се увр́жу у др́ва и едв́а се кл́ате носе́ечи и до́м* (ДИНИЋ 2008)

У прегледаној грађи нисмо наишли на глголе којима би се означили различити видови поступања са дрветом, односно – његово сечење и довлачење до села или града (глаголи типа *дрварити*), али су зато забележене читаве реченице којима се ове врсте послова описују, што се може видети из забележених примера на простору Пирота и Тимока: *Дрв́аре доведу́ дрва́ на суботу* (ЗЛАТКОВИЋ 2014); *Дрв́арће се увр́жу у др́ва и едв́а се кл́ате носе́ечи и до́м* (ДИНИЋ 2008).

Из наведеног низа ваља издвојити облик *дрварка*. Како се ради о веома тешким и захтевним физичким пословима, није баш очекивано постојање назива за женску особу која се прихвата таквих послова. У *Речнику српскога језика* Матице српске постоји такође облик за означавање особе женског пола која се бави дрвима – *дрв́арица* 'жена која сече или скупља дрва у шуми и доноси их кући' (РСЈ 2011).

❖ Трећи семантичко-творбени низ представља називе места на којима људи обрађују дрво или га ту складиште. У вези са овим низом важно је напоменути да се побројаним лексемама истовремено представљају и места од ритуалног значаја; она уједно представљају границу између свог и туђег простора. Према обележју *чисто* и *нечисто*, побројана места представљају *нечиста места*, погодна за извођење различитих обреда (и бајања)⁵ (ЕНЦИКЛОПЕДИЈСКИ РЕЧНИК 2001: 18). Дрвљаник је карактеристичан пример повезаности дрвета са хтонским светом, јер се доводи у везу са појавом демонских бића и сматра се нечистим местом.

Грађа:

дрвара 'шупа за дрва': *Нанеси дрва́та у дрв́аруту* (Пирот) (ЗЛАТКОВИЋ 2014)

дрвл'аник 'гомила насложеног огревног дрвета' - *Ко[д] дрвл'ани́ка тўри секўру да сќаче* (Ки). – *Па би ми́ тїшил'и на дрвл'ани́ке и донеси на џакдв́е кдр́е од јов́е* (К) (БУКУМИРИЋ 2012)

дрвл'еник 'в. дрвл'аник' – *Они сечу дрво дебело, па би ишл'и на дрвл'еник* (Ж). – *Секира, тамо је негде кик дрвл'енику* (Г) (БУКУМИРИЋ 2012)

⁵ Дрвљаник је место на коме се смештају и цепају дрва за огрев. Он је саставни део низа локуса као што су *праг, раскрсница, ђубриште, гробље*, тј. места која су у народној свести везана за нечисту силу, за митолошке ликове, и стога се сматрају нечистим. Ту се појављују или живе самодиве. Будући да дрвљаник представља гранични простор између *свог* и *туђег света*, често се бира за извођење враџбина, за гатање, или магијске радње у вези са лечењем болести (СМ 2001: 160).

дрвљак 'в. дрвник' (ДИНИЋ 2008).

дрвљаник и *дрвљеник* а) рпа дрва; б) у сеоском дворишту оно место где су наслагана дрва и где се крате и цепају: *Иди закољи кокошку на дрвљеник* (ЕЛЕЗОВИЋ 1932)

дрвник (*дрвљеник*) 'м дрвљаник'. *'На Водице (зимски празник) се праве пихтије. Обичај је да се кошчице од меса за пихтије глођу на дрвљанику': Изнеси на дрвник тевсију сас коске; на децу неје зима, ће глођу!* (ЦВЕТАНОВИЋ 2013)

*дрвник*⁶ 'м дрвљаник' – *Онија момци аламање, кџд свадба наседају на дрвник па искају да им се доноси месо, вино и свакакво* (ЗЛАТКОВИЋ 2014)

дрвник 'место где су сложена и где се цепају дрва, дрвљаник': *Остала још малко дрва на наји дрвник* (ДИНИЋ 2008)

*дрвник*⁷ 'место са огревним дрветом': *Свѣ тѣј грањке покѣпи и однеси на дрвник* (МИТРОВИЋ 1992)

дрвник, дрвљаник: Дѳбар домаћин лѣти спрѣми дрвници, па зими не брине за дрва (МАРКОВИЋ 1986)

Суфикси који учествују у стварању овог семанатичко-творбеног низа јесу: *-ара, -ник, -ница*. Иван Клајн истиче да се свим овим суфиксима твори највећи број изведеница које имају значење места или просторије (КЛАЈН 2003). Занимљиво је да сви ексцерпирани примери имају исто значење – означавају место на које се одлажу посечена дрва, те се могу сматрати синонимима. За ово место везују се различита веровања и обичаји. Представљајући гранични простор између овога и онога света, оно је често погодно за извођење враџбина, гатања и магије лечења. Једно од веровања је да би требало избегавати одлазак на такво место увече и ноћу (СМ 2001: 160). Са једне стране, сматра се да дух отеловљен у дрвету коме даје живот пати и умире с њим. Међутим, с друге стране, дрво није тело, већ само стан духа дрвета, који га може напустити и вратити му се када хоће. Због тога народ поштује чак и посечено дрвеће, као и просторе на коме се ово дрвеће налази, верујући да њима круже лутајући демони (ФРЕЈЗЕР 2003: 127).

❖ Карактеристике дрвета као што су тврдоћа, крутост, укоченост народ је искористио и развио низ назива за особе које су несналажљиве, глупе, укрућене, укочене и неприлагодљиве својој друштвеној средини, као и именована одређених особина којима се такве особе „кресе”, што би представљало четврти семанатичко-творбени низ. Овај низ, који садржи и именичке и придевске речи, настао је деловањем метафоре као механизма заснованог на сличности двају ентитета – назив

⁶ У Речнику говора јабланичког краја, аутора Радмиле Жугић, ова лексема има значење *пањ на коме се цепају дрва: Там на дрвник види не ли је секира, татко ти јутрос трупеше дрва* (ЖУГИЋ 2005).

⁷ У Речнику лесковачког говора ова лексема има још једно значење: *пањ за сечење дрва* (МИТРОВИЋ 1992: 93).

једног појма преноси се на други по основу неке сличности међу њима (*тврдоћа, крутост, укоченост*).

Грађа:

именице

дрвендѐда 'крут човек, несналажљив': *Немóј да víкате да ми у кућу доóди тíја дрвендѐда* (СТОЈАНОВИЋ 2010)

дрвендѐка 'погрд. јогунац, јогуница': *Како се тако наћóше; и óн и óна дрвендѐке, кај да су брát и сѣстра* (МАРКОВИЋ 1986)

дрвендел'а 'који је укрућен, који је неспретан, незграпан' – *Онàј дрвендѐл'а а не л'ичí на мòмка, но на стàрца* (С). – *Не дај Бòже да ме даòу за онòга дрвендѐл'у* (Пр). – *Бíо неки зѣт такò дрвендѐл'а, па ка[д] дошàо пр̀ви п̀ут у тàзбину, смѣјàл'и се с њíм* (К) (БУКУМИРИЋ 2012).

дрвендељ 'висока, крута и тврдоглава стара особа': *Тíја дрвендељ рабóти каквò намíсли, младíти не питúје* (ЗЛАТКОВИЋ 2014)

дрвендѐљ 'пеј. крут, покондирен човек': *Не'е бíл рани́је такáв дрвендѐљ* (СТОЈАНОВИЋ 2010)

дрвендѐља 'укрућен и неразговорљив човек': *Што ће ти га у дру́штво тај дрвендѐља?* (Враће) (ЗЛАТАНОВИЋ 2011)

дрвендѐљка 'пеј. покондирена жена': *Нећу víкам дрвендѐљку на седѣњку* (СТОЈАНОВИЋ 2010)

дрвења́к 'човек крутог понашања': *Какò спорећу́јеш с онòга моѐга дрвењака́?* (ЖУГИЋ 2005)

придеви

дрвен 'груб, крут': *Мáни га, óн је дрвен, не тра́жи од њѐга нíшта, неће да ти да́* (МАРКОВИЋ 1986)

дрвендѐкас 'в. дрвен' (МАРКОВИЋ 1986)

дрвеноглав 'који је тврдоглав, бандоглав': *С дрвеногла́вога се не излáзи на кра́ј* (ДИНИЋ 2008)

дрвеноглавес 'дрвеноглав': *Тíја дрвеногла́вестити и íч не ебáвам* (ДИНИЋ 2008)

дрвења́с 'који је крут, дрвенаст': *Óн је мáлко дрвења́с, млòго мóра да га мóлиш* (ДИНИЋ 2008)

У оквиру семантичких компоненти лексеме *дрво*, већи број сема односи се на тврдоћу, при чему тврдоћа дрвета представља изворни домен и метафорички је подстицај за настанак наведених лексичких јединица.

Природно је и логично да у вези са типовима особа постоји и већи број особина којима се такве, „дрвене” особе карактеришу.⁸

Грађа:

дрвен 'усиљен у понашању, опхођењу, крут, дрвенаст': *Она не'е лоша по душу, да рекнеш баксуз је, ал је дрвена међу људи* (ЖУГИЋ 2005)
дрвенас, -та, -то 1) 'дрвенаст' 2) 'преносно; груб, безосећајан' (ЦВЕТАНОВИЋ 2013)

дрвендедас 'дрвендедаста, дрвендедасто прид. крут, незграпан (дрвендупа)' (ЕЛЕЗОВИЋ 1932)

дрвени (жен. и сред. род нисам чуо) 'прид., одређени вид од дрвен' (ЕЛЕЗОВИЋ 1932)

дрвеничав -а, -о 'неспретан, неокретан, крут': *Ма, дрвеничав је, не умеје да приђе код људи* (Ратаје - Крмољ) (ЗЛАТАНОВИЋ 2011)

дрвењас 'дрвен': *Такој си дрвењаста, нумеж да сзбориш, да се нашалиш, људи ће мислив криво ти што су дошли* (ЖУГИЋ 2005).

дрвењас 1. 'дрвенаст; тврд' 2. 'који је крутог држања': *Дрвењас некакав, само ћути и гледа, и ни у ђро се не ваџа* (ЗЛАТКОВИЋ 2014)

дрвењас -та, -то 'дрвенаст, несавитљив': *Он је малко дрвењас, много мора да га молиш* (ДИНИЋ 1988)

Рајна Драгићевић у својој књизи *Придеви са значењем људских особина у савременом српском језику* казује о постојању прототипичних особа, односно особа које имају одређене физичке и духовне особине (ДРАГИЋЕВИЋ 2001: 169). Као пожељне особине могу се издвојити *постојаност, природност, говорљивост, сарадљивост*, а као непожељне – *крутост, неспретност, безосећајност, ћутљивост, несарадљивост*. У складу с тим, примери којима се илуструју називи особа и њихових особина мотивисаних речју *дрво* показују да њих народ на поменутих дијалекатским просторима користи са негативним предзнаком, односно – за означавање особа које су недружељубиве, свадљиве, безосећајне и усиљеног понашања.

❖ Пети семантичко-творбени низ сачињавају народни називи за означавање различитих врста биљака. Називи су настали путем семантичког варирања у оквирима једне лексеме – *полисемијом*.⁹ „Та блискост, сматра Апресјан, даје основ да се о полисемији може говорити као о семантичкој деривацији” (према: ДРАГИЋЕВИЋ 2007: 197). Невелики број ексерпираних лексема настао је метафоричком дисперзијом, чије је полазиште у семама нижег ранга, што се може видети из наведених лексема. Другим речима, семе нижег ранга су биле активне при настанку нових номинација.

⁸ У *Тимочком дијалекатском речнику* Јакше Динића забележена је занимљива лексема *дрвничити*. Њоме се означавају момци који непозвани дођу на свадбу, седну на дрвљаник и захтевају да им се доносе храна и пиће (ДИНИЋ 2008: 153).

⁹ Д. Гортан-Премк под полисемијом подразумева „процес номинације једне исте лексеме са једног појма на други” (ГОРТАН-ПРЕМК 1997: 137).

Грађа:

бело дрво 'тако се некад називала бреза *Betula verrucosa* (alba) (Коћура)' (ЗЛАТАНОВИЋ 2011)

дрвенац 'врста тврде позне јесење крушке': *Имали смо крушке, воденци и дрвенци, али се осушише* (Луково) (ЗЛАТАНОВИЋ 2011)

дрвеник 'биљка повратић': *Расте дрвеник до пут; Од дрвеник има да сломии косу* (Мијовце) (ЗЛАТАНОВИЋ 1998)

дрвенка 'врста тврде позне јесење крушке': *Имали смо крушке синци и дрвенке* (Големо Село) (ЗЛАТАНОВИЋ 1998)

дрвенци 'врста крушке': *Купи овија дрвенци да се малко осладим* (МИТРОВИЋ 1992)

дрвеньц 'врста чврсте крушке чији плод може да се чува преко целе зиме' (ДИНИЋ 2008)¹⁰

дрвењак 'врста тврде јесење крушке (Равна Река)' (ЗЛАТАНОВИЋ 2011)

Ексерцирани примери на простору призренско-тимочке дијалекатске области односе се на врсту крушке¹¹ која је назив добила према своме својству – тврдоћи, при чему сема *тврдоћа* учествује у градњи више семантичко-творбених¹² низова захваљујући метафоричком подстицају. У вези са врстом крушке *дрвенка* помињемо и могућност њеног деминутивног означавања на тимочко-призренском дијалекатском подручју – *дрвенче*: *Што беше туј једно убаво крушке дрвенче* (ЗЛАТАНОВИЋ 1998), при чему се као критеријум за њено именовање узима висина.

Овом семантичко-творбеном низу може се придодати и назив једног инсекта који свој живот везује за дрво: *кљуводрвац* 'детлић': *Ел си чул кљуводрваца кько кљуве?* (ДИНИЋ 1988). За разлику од дијалекатских речника, речници српског књижевног језика познају више назива за различите врсте животиња и инсеката у чијем се називу налази *дрво* као мотивна реч: *дрварица* 'врста осе, која леже јаја у стаблу црногоричног дрвећа' (РСЈ 2011), *дрвенџар* 'врста мрава који живи у шупљинама дрвета' (РСЈ 2011), *дрвенар* м зоол. 'врста мрава који живи у шупљинама дрвета' (РСКЈ 1990), *дрвенара* 'ж зоол. дрварица' (РСЈ 2011), *дрвенарица* ж зоол. *дрварица* (РСКЈ 1990), *дрвојед* м зоол. у мн.: породица инсеката тврдокрилаца, који живе у дрвеном делу стабла или дрвеној грађи и хране се дрветом, дрвоточци' (РСЈ 2011), *дрвојетка* 'ж бот. в. дрвојед' (РСЈ 2011), *дрволџ* м зоол. у мн.: змије које пузе по дрвећу и хране

¹⁰ У Тимочком дијалекатском речнику Јакша Динић наводи синтагму *дрвене пителије* – врста народног јела (ДИНИЋ 2008).

¹¹ Крушка се код Срба сматра дрветом злих демона, с једне стране, али и чистоте и светости, с друге стране (СМ 2001: 313).

¹² Јошић Неђо у својој докторској дисертацији *Воћарска лексика и терминологија у српском језику* примећује да је лексема *дрвењача* (крушка) настала могла настати према двама творбеним моделима, при чему првом творбеном моделу даје предност: *дрвен* + *-јача* или *дрв-* + *-ењача* (ЈОШИЋ 2013: 188).

се птичијим јајима' (РСЈ 2011), *дрвџмор* 'м зоол. назив за разне врсте инсеката тврдокрилаца, који буше ходнике у дрвету носећи му велику штету' (РСЈ 2011), *дрвџточац* 1. 'породица лептира, чије гусенице (ларве) буше ходнике у дрву белогоричних (листопадних) стабала' 2. 'врста шкољке, која буши дрво на бродовима' (РСЈ 2011), *дрвџточаца* 'ж зоол. дрвџмџрац' (РСЈ 2011).

❖ Међу ексцерпираним примерима пронађено је неколико топонима у чијој се основи налази лексема *дрво*, а који представљају шести семантичко-творбени низ.

Грађа:

Дрваре 'а ср. село у општини чичавичкој, срез вучитрнски' (ЕЛЕЗОВИЋ 1932)

*Дрвник*¹³ 'село у општини Књажевац' (ДИНИЋ 2008)

*Дрводеља*¹⁴ 'село' (ЖУГИЋ 2005)

Самџ дрво 'потес у Сурдулу' (ЗЛАТАНОВИЋ 2011)

Сејменско дрво 'локалитет у Градњи': *Сејмени испод већег дрвета чували стражу* (ЗЛАТАНОВИЋ 2011)

Невелики број топонима на простору призренско-тимочке дијалекатске зоне има у основи лексему *дрво*, при чему су изведена имена заступљена у ојконимији (села: *Дрваре*, *Дрвник*, *Дрводеља*), односно – у микротопонимији (*Самџ дрво*, *Сејменско дрво*), где су ти називи настали захваљујући постојању маркантног дрвета на датом терену.

IV

Анализом речничке грађе може се уочити да *дрво* одређује велики број атрибута: *тврдо*, *позно*, *јесење*, *убаво*, *ниско*, *густо* (ЗЛАТАНОВИЋ 1998); *мало* (МИТРОВИЋ 1992); *припремљена*, *право*, *големо*, *родно*, *огревно* (ЗЛАТКОВИЋ 2014); *дебело*, *вишегодишње*, *тврдо* (БУКУМИРИЋ 2012); *чврсто*, *препречено*, *брсно дрво* ('дрво које се може брстити, које стока хоће да брсти'), *мирово дрво* ('освећено дрво у које је стављено свето миро') (ДИНИЋ 2008); *врбово*, *грабово*, *сливово*, *надогорело*, *одсечено*, *издубљено*, *јабланово*, *суво*, *сирово*, *свето*, *посвећено*, *големо*, *танко*, *високо*, *јаворово*, *трулаво*, *труло*, *треињево*, *чулумастро* ('лоптастог облика, са квргама') (ДИНИЋ 1988).

На основу представљеног низа може се уочити да постоји више основа по којима се у говорима призренско-тимочке и косовско-ресавске зоне ближе одређује *дрво*: први основ је његов – условно речено – састав, квалитет, те дрво може бити *тврдо*, *чврсто*, *трулаво*, *труло*, *сирово*, *суво*; према другом основу – висини (величини) – дрво може бити: *мало*, *големо*, *високо*, *ниско*; трећи

¹³ Јакша Динић бележи да се становник села Дрвника назива *Дрвничанин*, а становница – *Дрвничанка* (ДИНИЋ 2008).

¹⁴ Радмила Жугић бележи да се становник села Дрводеља назива *Дрводељчанин*, а становница је *Дрводељчанка* или *Дрводељка* (ЖУГИЋ 2005).

основ се односи на време у коме рађа или током којег живи дрво: *позно, јесење, вишегодишње*; четврти се односи на његове доминантне особине: *родно, огревно, брсно, мирово, чулумастро, посвећено, свето, право*; док се пети тиче врсте, сорте дрвета о коме се говори: *врбово, грабово, сливово, јабланово, јаворово, трешњево*.

V

У зависности од тренутне ситуације, човек се према истој ствари поставља на различите начине. Тако се и у народним говорима представљеним у прегледаним дијалекатским речницима развио читав низ речи са тзв. субјективном оценом које се тичу појма *дрво*, па ће дрво које представља опасност или озбиљну препреку бити, рецимо, именовано као *дрвиште*. Полазећи од чињенице да деминутиви и аугментативи (пејоративи) не изражавају само реално умањење или увећање неког појма, већ и став говорника према именованој реалији, речи добијају хипокористично, еуфемистично, односно пејоративно, иронично и слично значење, чиме семантичко-прагматички услови реализације ових именица актуелизују њихово емотивно значење.

Дијалекатски речници са призренско-тимочког и косовско-ресавског терена бележе и већи број деминутива / хипокористика и аугментатива / пејоратива, што потврђују примери наведени у даљем тексту.

Грађа:

Деминутиви

дрворáчич 'дем. од дрворак': *Колко имáло од дрворáчичат онí га натоварíли и однéли* (ДИНИЋ 2008)

дрвцá '1. дем. од дрва': *Очеш ли ми насечéш мáлко дрвцá?* (ДИНИЋ 2008)

дрвце 'мало дрво': *А овóј дрвцé видéше ли* (МИТРОВИЋ 1992)

дрвце дрвцѐта – *Нéмам дрвце око кýће, нéмам штá да налđжим* (Бс). – *Остáдосмо без дрвцѐта око кýће* (Св) (БУКУМИРИЋ 2012).

*дрвце*¹⁵ дрвцета ср.: *Код куће нем ни једно дрвце; дем. од дрво* (ЕЛЕЗОВИЋ 1932)

Аугментативи

дрвíште 'ауг. и пеј. од дрво': *Íспречи се дрвíште насрét-пут, петърат га óбори* (ЗЛАТКОВИЋ 2014)

дрвíште 'пеј. од дрво': *Ма, каквá шу́ма, само неки крíви дрвíшта* (собина) (ЗЛАТАНОВИЋ 2011)

---

¹⁵ У Речнику пиротског говора, аутора Драгољуба Златковића, ова лексема има значење 'садница воћке': *Купи неколико дрваца, јабалће и крушиће* (ЗЛАТКОВИЋ 2014).

дрвиште 'пејоратив од дрво': *Къд натам, на сред пѹт препречено дрвиште* (ДИНИЋ 2008)

дрвиште 'с ауг. и пеј. од дрво': *Къд натам на сред пѹт дрвиште препречено* (ДИНИЋ 1988)

дрвјорак / *дрвљорак* 'пеј. од дрво': *У шѹму набѣрем дрвјорак, на се увржем и дѹм донесѣм* (ЗЛАТКОВИЋ 2014)

дрвуљак 'зб. им. ауг. и пеј. од дрво': *Докарал некѹ дрвуљак, на га три-сѹта стоварѹе* (СТОЈАНОВИЋ 2010)

Деминутивним именицама својствена је хипокористичност која у садржај деминутива уноси компоненту симпатије, милоште, као израз наклоности и нежности субјекта према појму на који се указује (ЈОВАНОВИЋ 2010: 27). Радева запажа да се на простору призренско-тимочког дијалекта међу продуктивним суфиксима помоћу којих се изводе именички деминутиви сврставају суфикси *-це* и *-енце* (РАДЕВА 1987: 59). Приложена грађа говори у прилог томе, те тако суфикс *-(ен)це* има апсолутну доминацију у поређењу са другим деминутивним суфиксима. „Деминутиви творени суфиксом *-це*, који се додаје на творбену основу именица средњег рода, припадају семантичкој сфери 'неживо', тј. означавају предмете и остале неживе ентитете умањених физичких размера: дрѣвц < дрѣв” (ЖУГИЋ 2015: 37).

Са друге стране, аугментативно-пејоративни суфикси *-иште*, *-ак*, *-ина* подједнако су заступљени у наведеном корпусу. Посебну пажњу би требало обратити на последњи наведени пример *дрвуљак*, који се на подручју Црне Траве користи у пејоративном значењу. Именички суфикс *-уљак* који учествује у творби ове именице првенствено је деминутивни, с благом пејоративном нијансом (КЛАЈН 2003: 29), али је та нијанса у овом случају превагнула у значењу речи.

VI

Лексема *дрво* налази се у као централна у многим изразима, изрекама, фразеологизмима, у којима су „прикупљене, наталожене и сачуване у колективном памћењу културне чињенице од значаја за укупност културе српског народа као *националне културе*” (МРШЕВИЋ 2008: VI). Човеков живот обележен је срећним и несрећним тренуцима, те је у складу са том чињеницом језик развио читав спектар израза, фразеологизама, пословица. Свакако, значај дрвета у животу традиционалне заједнице и појединца као њеног припадника утицао је на настанак одређеног броја конструкција те врсте, чији се фонд не исцрпљује овде представљеним лексичким материјалом.

Култ дрвећа и шуме код становништва Балканског полуострва веома је стар и одржао се све до данас у многим обичајима и традиционалној култури. У појединим се изразима и фразеологизмима могу препознати веровања и

културне прилике који владају у народу. Тако се у изразу *куцнути у дрво*¹⁶ читава веровање предака да ће се тим поступком призвати срећа и здравље. Преци су веровали да у дрвећу живе духови, а стабла су била важан део религиозних обреда. Куцањем по површини дрвета призивали су се духови из стабла у помоћ ради одржања благостања.

Једна од основних карактеристика дрвета – *непокретљивост* – утицала је на настанак израза *надрвим се* 'напијем се': *Надрви се старац у кафанче, на зёмња* (Врађе) (ЗЛАТАНОВИЋ 2011). Он се употребљава за означавање особе која се толико напила да има симптоме укочености, у чему се на делу може видети деловање метафоричког модела при настанку нове лексичке јединице.

Још један механизам који је учествовао у градњи лексичких јединица мотивисаних *дрветом* јесте и метонимија. Овај механизам се огледа у синтагматском споју *дрвена глава* 'тврдоглава особа': *Дрвена глава, работи само он што мисли да знаје, и све на штету* (ЗЛАТКОВИЋ 2014), где је део тела употребљен за означавање особе са одређеном особином. За означавање особа посебних карактерних особина употребљавају се и следећи изрази: *дрвити патку* 'правити се важан': *По цел дџн у општину дрви патку* (СТОЈАНОВИЋ 2010), или *дрваци се* '3. фиг. оклевати': *Договарамо се заједно да идемо, а он се са дрваци нешта* (Вој. Пок.) (ЗЛАТКОВИЋ 2014).

Синтагма *дрвени адвокат* користи се за означавање 'особе која даје неумесне савете и притом се меша у туђе послове': *Она је дрвен адвокат: оче свакому да суди и памет да соли* (ЗЛАТКОВИЋ 2014); *Не треба ми дрвени двокат* (СТОЈАНОВИЋ 2010); *Дрвени адвокат седі уз остал пред кавану и чека да му нећи дојде, па да му писује жалбу, ел тујзбу* (ДИНИЋ 2008).

Полазећи од *тврдоће* дрвета као једне од семема, забележен је фразеологизам којом се могу описати непријатне ситуације у човековом животу – *фрља на њега дрвје и камењи* (МИТРОВИЋ 1992), а која се користи за означавање 'оштрог нападања некога (речима), обасипања погрдама, жестоког критиковања (обично неоправдано)'. Треба скренути пажњу на постојање више варијација ове формуле у српском језику, у којима се уместо глагола *бацати* употребљавају глаголи *ваљати*, *дићи*, *дизати*, *оборити*, *сипати*.¹⁷

VII

Дрво представља један од основних елемената традиционалне слике света. Повезано је са различитим веровањима и обредним радњама, а његов је култ црква брзо и безусловно прихватила, јер је „познато правило развоја од

---

¹⁶ Помало шаливо тумачење наведене изреке могло би гласити да је то нека врста народног лека против свих урока, онога који се користи (изговара) када се прича о нечему што појединац не би никако желео да му се деси.

¹⁷ Ћосић у своме *Речнику синонима* наведени фразеологизам користи како би објаснио следеће глаголе: *латити*, *вређати*, *кињити*, *ружити* (ЋОСИЋ 2008).

нижих ка вишим представама да раније, старе представе, не нестају у потпуности, већ постају део нових, сложенијих религијских форми” (ЈОВАНОВИЋ 1999: 17). Веровања су се заснивала на постојању срећних и несрећних дрвета (ЧАЈКАНОВИЋ 1973: 7), те се у складу са том чињеницом развио читав низ табуа, с једне стране, и прича и анегдота, с друге стране. Поштујући дрво и истовремено страхујући од њега, човек је формирао посебан култ из кога се развило веровање да је дрво у блиској вези са здрављем и дуговечношћу, о чему нам говори и језичка анализа коришћеног дијалекатског материјала.

Богата грађа из призренско-тимочких и косовско-ресавских дијалекатских речника послужила је да се издвоје нека значења лексеме *дрво* похрањене у дијалекатском материјалу из датих области, спорадично у поређењу са материјалом из дескриптивних речника, а грађа и из других дијалекатских области и њена темељнија анализа допринеће да се издвоје елементи језичке слике овог појма који се могу реконструисати на основу дијалекатског материјала. Лексема *дрво* учествује у творењу већег броја семантичко-творбених низова, до којих се дошло разврставањем ексцерпираних грађе – од предмета, назива места, животиња, карактерних особина и именовања појединих особа, различитих назива дрвенастих биљака, па до топонима. Велики број семантичко-творбених низова указује на важно место које је дрво заузимало у животу човека – припадника традиционалне културе. Два од шест семантичко-творбених низова припадају лексемама за именовање вршиоца радњи, односно носиоца одређених, углавном негативних особина (*дрвен, крут, свадљив...*). Може се установити и листа различитих семема (тежина, тврдоћа, мекоћа, статичност, висина) које, захваљујући метафори и метонимији, учествују у настајању већег броја изведеница. Уз то, уочено је и постојање одређеног броја деминутива и аугментатива, што обогаћује и употпуњава лексички мозаик са лексемом *дрво* као мотивном, централном.

У раду је посебна пажња обрађена на постојање одређеног броја израза у којима је кључна реч – *дрво*, а које истовремено представљају речима ухваћено и омеђено животно искуство, и чиме се још једном потврђује значаја дрвета у човековом животу.

Извори

- БУКУМИРИЋ 2012: Букумирић, Милета. *Речник говора северне Метохије*, Монографије 15, Београд: Институт за српски језик САНУ, 2012.
- ДИНИЋ 1988: Динић, Јакша. *Речник тимочког говора, Српски дијалектолошки зборник XXXIV*, Београд, 1988: 7–335.
- ДИНИЋ 2008: Динић, Јакша. *Тимотчки дијалекатски речник*, Београд: Институт за српски језик САНУ, 2008.

- ЕЛЕЗОВИЋ 1932: Елезовић, Глиша. Речник косовско-метохиског дијалекта, Свеска прва, *Српски дијалектолошки зборник IV*, Београд, 1932.
- ЖИВКОВИЋ 1987: Живковић, Новица. *Речник пиротског говора*, Библиотека „Културна баштина“, књига II, Пирот: Музеј Понишавља, 1987.
- ЖУГИЋ 2005: Жугић, Радмила. Речник говора јабланичког краја, *Српски дијалектолошки зборник LI*, Београд, 2005.
- ЗЛАТАНОВИЋ 2011: Златановић, Момчило. *Речник говора југа Србије*, Врање: Аурора, 2011.
- ЗЛАТКОВИЋ 2014: Златковић, Драгољуб. *Речник пиротског говора*, Том I (А–Њ), Београд: Службени гласник, 2014.
- МАРКОВИЋ 1986: Марковић, Миодраг. Речник народног говора у Црној Реци, *Српски дијалектолошки зборник XXXII*, Београд, 1986: 243–500.
- МИЉКОВИЋ 2012: Миљковић, Бранко. *Песме*, Сремски Карловци: Каирос, 2012.
- МИТРОВИЋ 1992: Митровић, Бранислав. *Речник лесковачког говора*, Београд: Lenex, 1992.
- ОТАШЕВИЋ 2012: Оташевић, Ђорђе. *Фразеолошки речник српског језика*. Нови Сад: Прометеј, 2012.
- РСЈ 2011: *Речник српског језика*, Нови Сад: Матица српска.
- РСКЈ 1990: *Речник српскохрватског књижевног језика*, Књига I, Београд–Загреб: Матица српска–Матица хрватска.
- СРПСКИ РЈЕЧНИК 1969: Дела Вука Караџића, *Српски рјечник* (приредио др Павле Ивић), Београд: Просвета.
- СТОЈАНОВИЋ 2010: Стојановић, Радосав. Црнотравски речник, *Српски дијалектолошки зборник LVII*, Београд, 2010.
- ЦВЕТАНОВИЋ 2013: Цветановић, Видоје. *Речник заплањског говора*, Гаџин Хан: Народна библиотека Бранко Миљковић, 2013.

Литература

- АЈДАЌИЋ, Dejan. „Ћudesno drvo u narodnim pesmama balkanskih Slovena”, *Kodovi slovenskih kultura*, god. 1, br. 1, Beograd: Clio, 1996.
- БАНДИЋ, Душан. *Народна религија Срба у 100 појмова*, Београд: Нолит, 2004.
- БОГДАНОВИЋ, Недељко. „Везане” лексеме у фитонимији, *Јужнословенски филолог LXIV*, Београд: САНУ и Институт за српски језик САНУ, 2008.
- ВИГОТСКИ, Лав. *Мишљење и говор*, Београд, 1977.
- ГЛУНАК, Alemko. *Hrvatski etimološki rečnik*, Zagreb: August Cesarec, 1993.
- ГРИЦКАТ, Ирена. „О неким особеностима деминуције”, *Јужнословенски филолог LI*, Београд, 1995: 1–30.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна. *Придеви са значењем људских особина у савременом српском језику*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2001.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна. *Лексикологија српског језика*, Београд: Завод за уџбенике, 2007.
- ЖУГИЋ, Радмила. „Продуктивни творбено-семантички типови именичких деминутива средњега рода у бугарском језику и призренско-тимочким

- говорима српског језика”, *Филолог* VI, Бања Лука: Филолошки факултет, 2015.
- ИВИЋ, Павле. „Увод”, *Библиотека Јужнословенског филолога*, књ. 15, Београд: Институт за српски језик САНУ, 1998.
- ИЛИЋ, Марија. „Етнолингвистика у Србији”, *Зборник Матице српске за славистику*, бр. 62, Нови Сад: Матица српска, 2002.
- ЈОВАНОВИЋ, Бојан. „Примарне митске представе као чинилац живог религијског наслеђа у српском народном веровању”, *Гласник Етнографског института САНУ*, књ. XLVIII, Београд: Етнографски институт САНУ, 1999.
- ЈОВАНОВИЋ, Владан. *Деминутивне и аугментативне именице у српском језику*, Монографије 9, Београд: Институт за српски језик САНУ, 2010.
- ЈОШИЋ, Неђо. *Вођарска лексика и терминологија у српском језику*, Докторска дисертација одбрањена на Филолошком факултету у Београду, Београд: Филолошки факултет, 2013.
- КЛАЈН, Иван. *Творба речи у савременом српском језику*, II део – *Суфиксација и конверзија*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства – Институт за српски језик САНУ – Нови Сад: Матица српска, 2003.
- МЕНЦЕЈ, Мирјам. „Врба – посредник између овог и оног света”, *Кодови словенских култура*, год. 1, бр. 1, Београд: Clío, 1996.
- МРШЕВИЋ РАДОВИЋ, Драгана. *Фразеологија и национална култура*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2008.
- PIAGET, Jean. *The child's conception of the world*, London, 1929.
- ВЛАЈИЋ ПОПОВИЋ, Јасна. Лингвистичка обрада појма „дрво”, *Појмовник српске културе*, <http://etno-institut.co.rs/cir/pojmovnik/d/drvo%20LINGVISTICKA.php>, 2016, приступљено: 20. 4. 2016.
- ПРАЊКОВИЋ, Иво. „Збирне именице и категорија броја у хрватском или српском језику”, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, Београд, Нови Сад, Тршић: Матица српска, 1983.
- ГОРТАН-ПРЕМК, Даринка. *Полисемија и организација лексичког система у српскоме језику*, Институт за српски језик САНУ, Библиотека Јужнословенскогфилолога, нова серија, књ. 14, Београд, 1997.
- РАДЕВА, Василка. *Българското словообразуване*, Софија: Универзитетско издателство „Климент Охридски“, 1987.
- СМ 2001 – *Словенска митологија. Енциклопедијски речник* (Редактори: Светлана М. Толстој, Љубинко Раденковић). Beograd: Zepher Book World.
- СМР 1998 – Ш. Кулишић, П. Ж. Петровић, Н. Пантелић, *Српски митолошки речник* (Другодопуњено издање), Београд: Етнографски институт САНУ.
- СТЕВАНОВИЋ, Михаило. „Извештај о дијалекатском испитивању Метохије”, *Годишњак Задужбине Саре и Васе Стојановића*, св. VI, 56–69, 1938.

- СТЕВАНОВИЋ, Михаило. *Савремени српскохрватски језик I (граматички системи и књижевнојезичка норма)*, Београд: Научно дело, 1986.
- ТОЛСТОЈ ИЉИЧ, Никита. *Језик словенске културе*, Ниш: Просвета, 1995.
- ЋОСИЋ, Павле. *Речник синонима*. Београд: Kornet, 2008.
- ЧАЈКАНОВИЋ, Веселин. *Мит и религија у Срба*, Београд: СКЗ, 1973.
- ЧАЈКАНОВИЋ, Веселин. *Из српске религије и митологије*, Књига прва, Београд: Српска књижевна задруга, 1994.
- ЋИРЈАКОВИЋ, Ivana. Kult drveta u prevenciji i lečenju bolesti u našoj tradicionalnoj kulturi, *Тимочки медицински гласник*, vol. 30, br. 2, Zaječar: Podružnica Srpskog lekarskog društva u Zaječaru, 2005.

Aleksandar M. Novaković

KNOCK ON WOOD...
ETHNO-LINGUISTIC APPROACH TO THE STUDY OF
LEXEME WOOD

The paper analyzes the lexeme wood - its meanings in dictionaries of Kosovo-Resava and Prizren-Timok dialect areas. Special attention is focused on semantic-generative sequences in which creation is involved the lexeme wood, in order to form a picture of the lifestyle of a man of the people. In addition, wood is a key concept of the individual syntagmatic compounds, phraseologisms, proverbs and folk beliefs.

Keywords: wood, beliefs, Kosovo-Resava and Prizren-Timok dialect areas, inscription, shady tree, semantic-generative arrays, expressions and sayings

